

Häckfågelinventering i Svartsjövikens 2000

Jan Sondell

Inför restaureringen av Svartsjövikens vill man kartlägga de sjö- och våtmarksanknutna fåglarnas förekomst. Därför gjordes under 2000 en häckfågelinventering. Vid åtta besök från april till juni noterades alla fågelpar i viken. Sammanlagd 55 par av 12 arter sågs. Mest talrika var sothöna (18 par) och gräsand (7). Häckningsresultaten var dock dåliga, troligen främst beroende på näringskonkurrens med fisk.

Bakgrund

Hösten 1999 sökte Ekerö kommun (Ekerö kommun 1999) statliga medel till ett lokalt investeringsprogram för att utveckla miljöfrågorna inom kommunen. Man fokuserade på avrinningsområdet till Svartsjövikens, som tillförde Mälaren relativt stora föroreningar. I samband med planeringen av detta arbete väcktes också frågan om restaurering av själva Svartsjövikens, främst ur ornitologisk synvinkel. En sådan restaurering kommer nu också att ske med början år 2001.

Inför restaureringen har det bedömts angeläget att kartlägga den nuvarande sjö- och våtmarksanknutna fågelfaunans sam-mansättning och storlek. Det blev därför en uppgift för den nybildade Mälareörnas Ornitologiska Förening att genomföra en häckfågelinventering i Svartsjövikens med början år 2000.

Metodik

Tillvägagångssätt vid häckfågelinventeringar har utvecklats under senare decennier på flera håll i landet. Biologiska Inventeringsnormer sammanställdes av Naturvårdsverket 1978 (SNV 1978) och har sedan vidareutvecklats. Den metodik som tillämpats i Kvismaren under 1980- och 1990-talet bedömdes som lämplig också i Svartsjövikens. Den utförs i stort sett enligt Svensson (1978) och Pettersson (1981, 1993). På grundval därav upprättade

Sondell (2000) anvisningar för häckfågelinventering i Svartsjövikens.

Metodikens innebär att man under perioden april – juni gör 8-10 besök i området och räknar förekommande par av olika arter. Som huvudmetod räknas antalet par men iakttaga bon och ungpullar kompletterar iakttagelserna.

De huvudsakliga svårigheterna ligger i att separera rastande fåglar från stationära som avser att gå till häckning. Vidare kan det vara mycket svårt att separera häckande par från yngre fåglar, detta gäller främst gässen. Slutligen krävs flera observationer i samma område för att ett uppträdande par ska registreras som häckare. Dessa registreringar försvårades i viss mån under det första året av att läget för enskilda vassruggar inte kunde läggas in på kartunderlaget. Problemet har nu avhjälpes med flygfotografering på låg höjd.

De osäkerhetssiffror som anges i det följande är enbart subjektiva bedömningar.

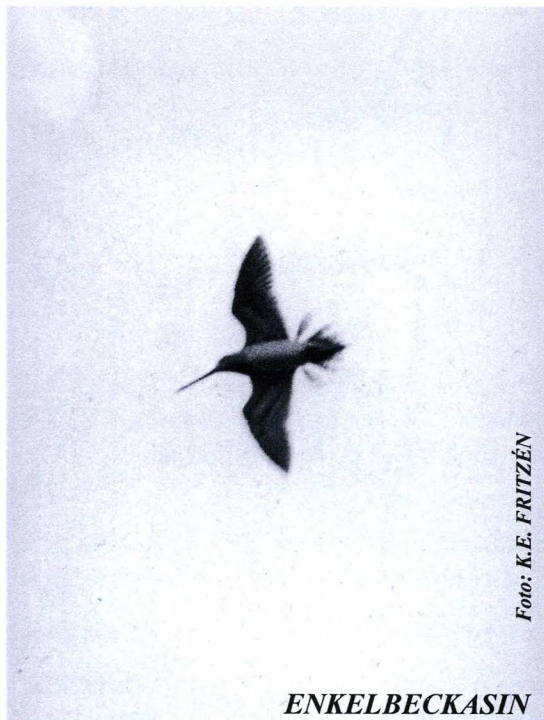
Fältarbete

Sikten ut mot Svartsjövikens öppna vatten begränsas i flera avsnitt av hög bladvass. För att ge utsikt över den inre delen uppförde Stockholms stad med kommunens tillskyndan ett provisoriskt torn vid mynningen av Sockarbydiken på västra stranden. Detta tillsammans med några utsiktspunkter i träd har givit en tillfredställande överblick.

Fältarbetet har i huvudsak utförts av Ulf Aronsson, Martin Bergström, Urpo Könnömäki och Jan Sondell. Totalt har åtta inventeringar, varav två kvällsinventeringar, gjorts under perioden 8 april – 20 juni. Information har också erhållits från inventeringarna av rastande och sträckande fåglar i området under perioden mars – maj. Vid varje inventeringstillfälle har förekommande fågelarter antecknats på en specialkarta i skala ca 1:5 000 (se exempel i figur 1).

Inventeringsresultat

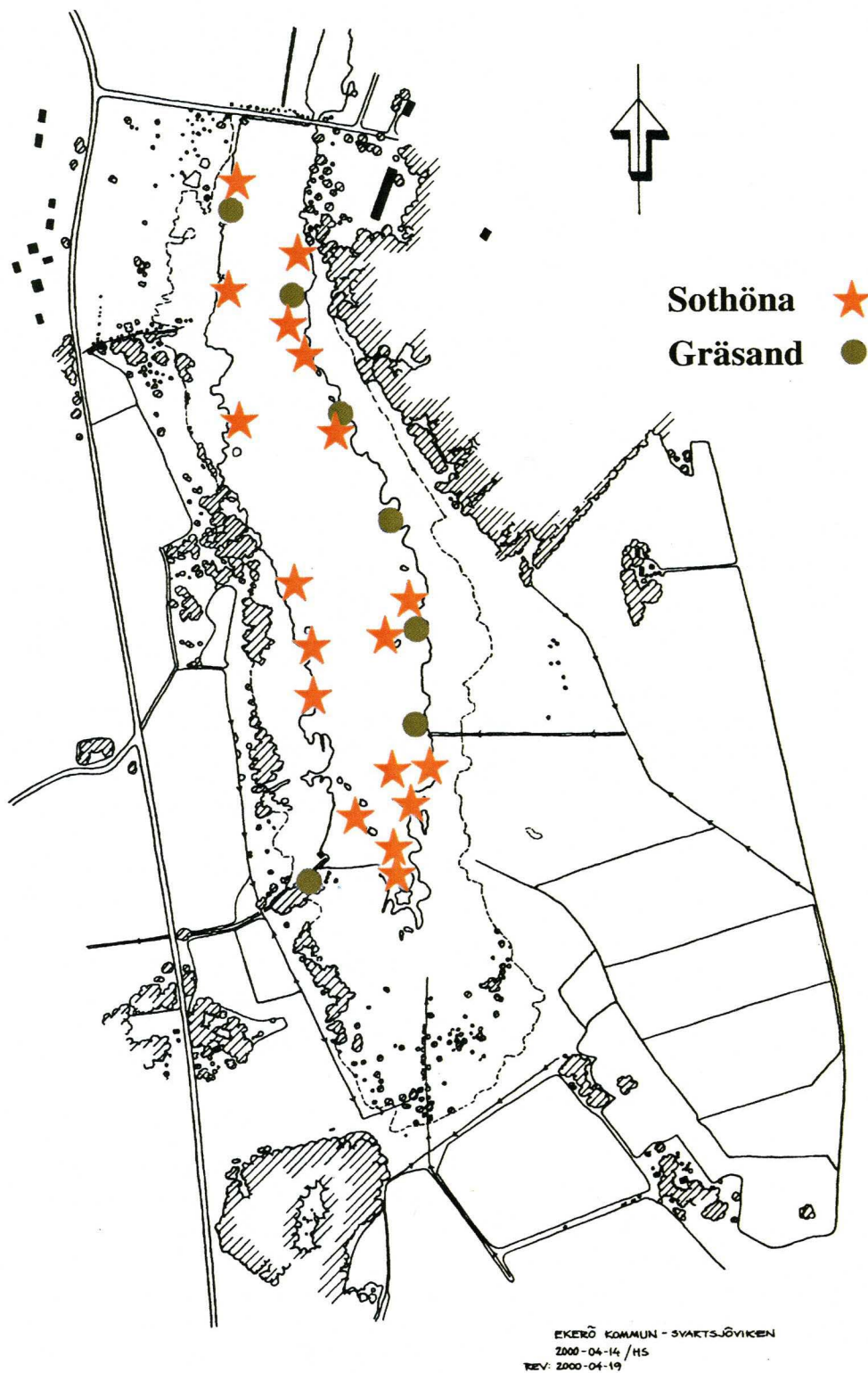
Vid inventeringen har noterats främst sjö- och våtmarksanknutna arter. Av tabell 1 framgår resultatet för år 2000. Observera att det enligt tillämpad metodik rör sig om par som bedömts stationära under häckningsperioden, alltså inte om par som konstaterats häcka.

ENKELBECKASIN

Tabell 1 Antal par av fågelarter knutna till Svartsjöviken 2000.

Inventerade arter	Antal par	Kommentarer
Sjö- och våtmarksfåglar		
Skäggdopping	3	1+1 ungar sedda
Knölsvan	1	Par med bo
Grågås	3	5+3+1 ungar
Kanadagås	3	2 bon sedda
Gräsand	7	1 bo konstaterat
Knipa	3	Osäkert, 1 ruvande i holk
Storskrake	2	Osäkert
Vattenrall	2	Fåglar hörda
Sothöna	18	>10 bon, 4+1+1 ungar sedda
Tofsvipa	6	
Enkelbeckasin	6	
Fiskmåsar	1	
Summa	55	
Övriga arter		
Rördrom	1	Troligen ingen häckning
Brun kärrhök	2	Ett bofynd
Gulärta	1	
Ängsplärka	4	
Buskskvätta	4	
Gräshoppsångare	2	
Sävsångare	> 10	Uppskattning, ej inventerad
Rörsångare	> 5	Uppskattning, ej inventerad
Skägges	> 5	Uppskattning, ej inventerad
Sävparv	> 20	Uppskattning, ej inventerad

Figur 1. Exempel på inventeringsresultat från Svartsjövikens. Bon eller revircentrum för par av sothöna och gräsand, de två vanligaste arterna i området.

Nedan följer artvisa kommentarer till tabell 1.

Sjö- och våtmarksfåglar

Skäggdoppning Tre par hävdade revir. Trots god tillgång på fisk i viken sågs bara två doppingfamiljer med en unge vardera.

Knölsvan Ett bo byggdes men inga ungar observerades. Utvandring till andra områden är en tänkbar anledning.

Grågås Nästan omöjligt att lokalisera bon, då dessa läggs dolt i vegetationen och häckningen startar mycket tidigt. Tre par med ungar kunde iakttas på ängarna i anslutning till viken.

Kanadagås Två bon sågs men ungar har inte observerats. Utvandring från viken är en möjlig förklaring.

Gräsand Arten är lättast att inventera tidigt på våren då paren ofta ligger och äter i strandzonen och då honan just påbörjat ruvningen med hanen i närheten. Antalet par (7, figur 1) har en osäkerhet på ca ± 2 . Ungar sågs inte.

Knipa En hona ruvade i holk. Hur många par som verkligen avsåg att häcka är osäkert. Antalet par (3) har en osäkerhet på ca ± 2 . Ungar sågs inte.

Storskrake Mycket svårt att veta hur många storskrakar som verkligen avsåg att häcka. Antalet par (2) har en osäkerhet på ca ± 2 . Ungar sågs inte.

Vattenrall Fåglar hörda på två platser.

Sothöna Den klart vanligaste vattenfågeln. Häckningsresultatet var dock mycket dåligt. Troligen beror detta på predation både från fågel (kråka) och fisk. Förmodligen blir näringstillgången också dålig till följd av att den stora fiskpopulationen konkurrerar med ungarna om lämplig föda. Antalet par (18) har en osäkerhet på ca ± 3 (figur 1).

Tofsvipa Uppskattningsvis sex par höll till på ängarna. I vilken utsträckning de häckade

är osäkert. Några ungar observerades inte.

Enkelbeckasin En mycket svårinventerad art. Antalet sex par är alltså ungefärligt, osäkerheten ca ± 3 par.

Fiskmås Ett bo noterades i viken. Några ungar sågs inte.

Övriga arter

Rördrom En hane tutade under våren, men då inga flygande fåglar sågs senare under sommaren betyder det troligen att ingen häckning skett.

Brun kärrhök Två par sågs en period under våren, men senare lokaliserades bara ett bo.

Gulärta Ett par uppehöll sig på Storängen.

Ängspiålräcka Tre par uppehöll sig på Storängen och ett par på ängen i NV.

Buskskvätta Fyra par höll till i gränsen mellan åker- och ängsmark i söder och sydost.

Gräshoppsångare En hane sjöng i anslutning till bron i norr och en fågel sjöng i södra delen av viken.

Övriga ej inventerade mindre tättingar Vanligast i vass- och buskmarkerna har sävsparven varit följd av sävsångaren. Rörsångaren förekom mera sparsamt. Skäggmes har förekommit med minst 5 par och ofta hörts i vassarna såväl vinter, vår som höst.

Diskussion

Den aktuella häckfågelinventeringen har genomförts under 2000 utan större problem. Då vikens fågelfauna tidigare var så gott som okänd för de flesta av inventerarna har kunskap fått byggas upp från grunden. Detta kan möjligen ha gjort att vissa arters status är något osäker. Främst gäller det grågåsen och hålhäckande andar. Det aktuella kartunderlaget har också bidragit till en viss osäkerhet när det gäller övriga arter.

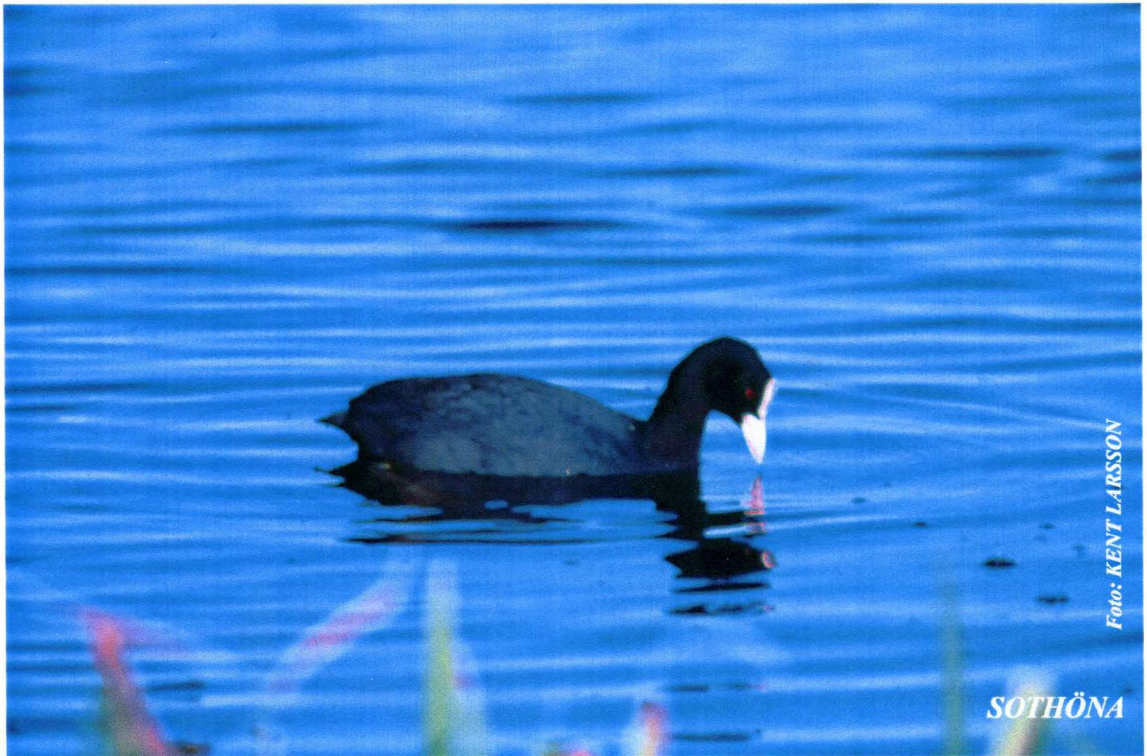

Foto: KENT LARSSON

SOTHÖNA

I stort sett ger dock troligen inventeringen en riktig bild av häckfågelfaunans sammansättning i en grund igenväxande vik av Mälaren omgiven av vida åkermarker. Några mera ovanliga arter etablerade inte revir och de häckande har haft begränsad framgång när det gäller produktion av ungar.

Orsakerna är flera. Kråkorna har lätt att komma i närheten av olika typer av bon därför att det finns uppväxta buskar i vassen på de flesta platser. En inte obetydlig predation sker alltså. En restaurering kommer att öppna upp landskapet vilket kommer att minska predationsmöjligheterna.

Vidare är fiskförekomsten i det grunda vattnet riklig och fisk svarar sannolikt för en betydande konkurrens med fågelungar om födan, i första gället det mindre ryggradslösa djur, som ska ge ungarna proteiner.

Inventeringarna kommer att försätta de närmaste åren med samma metodik. Dessa studier får belysa de iaktagna problemen omfattning och betydelse och i vilken utsträckning en restaurering kommer att förändra häckfågelfaunans sammansättning.

Sammanfattande slutsatser

En häckfågelinventering genomfördes i Svartsjövikens 2000 enligt etablerade inventeringsrutiner. Totalt noterades 55 stationära par av 12 arter. Talrikast förekommande var sothöna (12 par) och gräsand (7 par). Ungfågelproduktionen bedömdes som dålig, främst beroende på predation av kråka och konkurrens mellan fågel och fisk om tillgänglig näring. Inventeringarna kommer att fortsätta under 2001 inför den planerade restaureringen.

Referenser

Ekerö kommun, 1999. Lokalt investeringsprogram 2000-2002. Ansökan från ekokommunen Ekerö. Offsettryck, ca 50 sidor.

Pettersson, Å., 1981. Inventering av våtmarksfåglar i Kvismaren 1980. I Verksamheten vid Kvismare fågelstation 1980, sidan 2-11.

Pettersson, Å., 1993. Instruktion för inventering av våtmarksfåglar, 1 sida.

Sondell, J., 2000. Anvisningar vid häckfågelinventering i Svartsjövikens, 2 sidor.

Svensson, S., 1978.Handledning för vattenfågelinventering. Ekologiska institutionen, Lunds universitet. Stencil, 10 sidor.

Statens Naturvårdsverk, 1978. Biologiska Inventeringsnormer. Handledning.